

ЕЛЕМЕНТИ ДИСКУРС-АНАЛІЗУ У РОЗРОБЦІ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ

Тетяна Маслова

Національний технічний університет України «КПІ»

Дискурсивна компетенція (від лат. *discursus* – маневр, рух, бесіда), тобто знання про особливості різних типів дискурсів, а також здатність використовувати правильні стратегії для конструювання та інтерпретації тексту, породжуючи дискурси в процесі спілкування, є важливою складовою іноземної комунікативної компетентності. У широкому розумінні дискурс – це комунікативна подія, яка відбувається між співрозмовниками у певному комунікативному контексті, містить не лише суто лінгвістичні, але й психологічні, соціальні, ситуативні та соціоетнічні параметри і сприяє утворенню складної єдності мовної форми, змісту та дії. Екстралінгвістичні умови, що характеризують дискурс, включають авторську оцінку, понятійний зміст, прагматичні цілі та завдання, які відбиваються безпосередньо у вербальній стороні комунікації і впливають на побудову зовнішньої форми тексту. На думку С.Ю. Степанова, «дискурс існує в текстах, за якими стоїть особлива грамати́ка, особливий лексикон, особливі правила слововживання та синтаксису, особлива семантика і, врешті-решт, особливий світ» [1: с. 44-45].

У практиці навчання іноземним мовам викладачі мають змогу обирати «ідеалізований» мовний матеріал, який був створений спеціально для ілюстрації певного мовного явища і тому є дещо адаптованим, позбавленим контекстуальних особливостей, які можуть не відповідати навчальним цілям заняття. З іншого боку, є аутентичні матеріали (тексти, аудіозаписи), які містять ідіолекти, соціальні та регіональні діалекти, вигукки, оказіоналізми тощо, і їх аналіз дає можливість не лише краще зрозуміти зміст повідомлення, але й причини існування даного акту комунікації. Таким чином, у розробці та відборі навчальних матеріалів викладач іноземної мови може застосовувати лексико-граматичний аналіз на рівні речень і/або аналіз дискурсу. Обидва підходи, хоча по суті й різні за своєю природою, в жодному разі не виключають, а навпаки доповнюють один одного, оскільки перш ніж досліджувати цілісність дискурсу, особливості взаємодії комунікантів та умови їх спілкування, потрібно вивчити формальні зв'язки, які існують між реченнями (Таблиця 1) [2: с.12].

Таблиця 1.

Вид аналізу	<i>Лексико-граматичний аналіз на рівні речень</i>	<i>Дискурс-аналіз: аналіз контексту, авторських інтенцій</i>
Одиниця аналізу	ізолюване речення	два і більше речень, об'єднаних за змістом у єдине ціле
Об'єкт аналізу	граматична будова	закладений зміст
Умови аналізу	без контексту	у контексті
Вид навчального матеріалу	текст, породжений штучно або адаптований для певних навчальних цілей	тести у тому вигляді, в якому вони функціонують у реальній комунікативній ситуації

Дискурс-аналіз не є абсолютно новим терміном в лінгвістиці, філософії та соціології, проте саме в теорії та практиці викладання іноземних мов цей метод дослідження мови як соціальної взаємодії зараз набуває все більшого значення.

Дискурс-аналіз передбачає вивчення мовних форм (*language form*) та мовленнєвих функцій (*language function*), що використовуються в певному відрізку усного/ письмового мовлення, і має на меті з'ясувати реалізацію мовних особливостей даного жанру дискурсу, врахувати соціальні та культурні фактори спілкування [3]. Оскільки навчання іноземній мові спеціальних цілей ґрунтується на інтеграції мовленнєвих умінь та мовних знань в рамках тематичного і ситуативного контексту відповідно до академічних і професійних цілей студента, дискурс-аналіз є важливим інструментом у розробці методичних матеріалів для навчання студентів іншомовленнєвим професійно-орієнтованим комунікативним ситуаціям та різним типам мовної поведінки, які відповідають сфері їх навчального та професійного спілкування.

Сучасні підручники закордонних видавництв з іноземної, зокрема англійської, мови спеціального вжитку побудовані саме за функціональним принципом. Наприклад, в кожному розділі підручника для молодих науковців *Cambridge English for Scientists* зазначаються комунікативні ситуації (напр., *Preparing for an interview*) та відповідні мовленнєві функції (напр., *Talking about your career, Organizing and adding detail to a CV, Answering interview questions*), причому тексти для опрацювання (напр., уривки резюме, оголошення про роботу, електронні повідомлення) наводяться в графічному оформленні, яке зустрічається в реальному спілкуванні, із збереженням різноманіття шрифтів, малюнків, маркерів нумерації тощо.

В дійсності, викладачу іноземної мови для спеціальних цілей дуже часто потрібно самостійно розробляти навчально-методичні матеріали, враховуючи потреби студентів відповідно до їх спеціальності, а отже використовувати елементи дискурс-аналізу. Інакше кажучи, обираючи автентичні тексти вузькогалузевої тематики, викладач має проаналізувати зв'язок між мовною формою, її змістом, функцією та ситуацією спілкування, який власне пояснює необхідність викладення інформації саме в тій жанровій формі, яка є найбільш ефективною в даному комунікативному акті.

У структурі дискурсу розрізняють декілька рівнів, а саме – звуки/літери; лексико-граматичні одиниці; зв'язність висловлювань; жанрова специфіка; інтертекстуальність; тип дискурсу; знання, соціальні відносини та культурні цінності учасників комунікації [2: с. 80]. Відповідно, завдання до тексту, аудіо чи відео уривку можуть бути розроблені для опанування одного чи декількох рівнів, залежно від складності мовного матеріалу, мети заняття, а також інших факторів (див. Таблиця 2) [4].

Таблиця 2.

<i>Рівень дискурсу</i>	<i>Завдання</i>
Мовна функція, ситуативний контекст	З'ясування жанру тексту, його читачької аудиторії, стилю мовлення, супроводжуючих обставин комунікації (коли, для кого був написаний текст, де його читатимуть, що буде зроблено у відповідь і т.п.)
Назва тексту, анотація	Ідентифікація автора/ читача, визначення головної думки/ думок тексту або теми повідомлення.
Композиційно-структурне оформлення	Ознайомлювально-пошукове читання з метою знайти потрібну інформацію в певних частинах тексту (напр., мета офіційного листа – в першому абзаці, ім'я відправника – в кінці листа)
Зв'язність тексту	Знаходження відповідей при пошуковому читанні довгих текстів, орієнтуючись на сполучникові зв'язки, логічні конектори, дейктичні показники, дискурсивні маркери.
Лексика	Визначення особливості вживання термінів, сталих словосполучень, фразових дієслів; розпізнавання запозичень, інтернаціоналізмів, а також «хибних друзів перекладача».
Грамматичні форми	Аналіз контексту використання часових форм, активного/ пасивного стану, безособових зворотів, артиклів, типів підрядних речень та модальності.
Написання слів	Розрізнення американської/ британської англійської мови за написанням слів (напр., <i>center – centre, colour – colour</i>).

Графічне оформлення	Опис фотографії, малюнку, графіку, чи аналіз даних у таблиці з метою встановити можливу тематику тексту.
---------------------	--

Важливим також є розуміння інтертекстуальності, адже згідно з теорією дискурсу окремі тексти не мають смислу як такі, а набувають його лише в процесі взаємодії з іншими текстами та дискурсами. Відповідно, в рамках курсу іноземної мови для спеціальних цілей увагу слід приділяти цілим комплексам текстів, намагаючись прослідкувати зв'язок між ними, їх взаємодію, а також напрями та методи утворення нових текстових форм, завдяки чому забезпечується подальше функціонування професійно-орієнтованого дискурсу.

Таким чином, використання дискурс-аналізу при розробці матеріалів для навчання іноземної мови професійного спілкування сприятиме формуванню дискурсивної комунікативної компетенції, необхідної для розуміння мовної, жанрової, контекстуальної варіативності комунікативних актів, і забезпечить ефективне спілкування студентів у навчальному та професійному середовищі.

Література

1. Степанов, Ю.С. Альтернативный мир, дискурс, факт и принцип причинности // Язык и наука конца 20 века. – М.: РАН, 1996. – С. 35–73.
2. Cook, Guy Discourse. – Oxford University Press, 2004.– 176p.
3. Demo, Douglas A. Discourse analysis for language teachers. – Washington, DC: ERIC Digest, Clearinghouse on Languages and Linguistics, 2001. – 4p.
4. Hughes, John 10 attack strategies for teaching the text in Business English. – Oxford University Press ELT, 25 July 2013 [Електроннийресурс]. – Режимдоступу: <http://oupeltglobalblog.com/2013/07/25/10-attack-strategies-for-teaching-the-text-in-business-english/>

НАВЧАННЯ ТЕХНІЧНОМУ ПЕРЕКЛАДУ

Інна Мелешко

Національний технічний університет України «КПІ»

На сучасному етапі розвитку навчального процесу для успішної професійної діяльності студентам технічних спеціальностей необхідно дати знання з різних галузей мовознавчої науки, враховуючи їх майбутню професію. Постійно зростаючий об'єм інформації потребує таких методів перекладу та навиків від перекладача, що дозволяють за відносно короткий термін перекласти досить великий обсяг матеріалу, забезпечити високий рівень перекладу та застосувати його на практиці.